

Solidair of solitair

Individualisering is nog steeds een dominante trend in onze maatschappij. Individuen en organisaties willen meer eigen verantwoordelijkheid dragen, willen hun zaakjes zelf kunnen regelen; het draagvlak voor collectieve arrangementen kalft af. Een ontwikkeling die vele jaren geleden begon en in de aanvang werd aangeduid als 'ikke, ikke en de rest kan...', is inmiddels geaccepteerd (overheids-)beleid geworden. Maar we zijn ook wel een voorzichtig volkje, we bouwen graag wat zekerheden in, zogenaamde 'checks and balances'. Het is dan ook niet voor niets: Nederland verzekeringsland.

Waar staan het Vervangingsfonds en het Participatiefonds in die ontwikkeling? Door ze simpelweg te typeren als verzekeringen tegen de financiële risico's van vervanging en werkloosheid, wordt de fondsen onrecht aangedaan. Solidariteit is in onderwijsland zeker geen vies woord; in de discussies rond de fondsen wordt het regelmatig gebruikt. Verzekering of uiting van solidariteit? In het licht van de wettelijk verplichte aansluiting van schoolbesturen bij de fondsen kan de vraag overigens beter luiden: verplichte verzekering of afgedwongen solidariteit?

Dit is zeker geen theoretische vraag. Laat ik een recent voorbeeld aanhalen. Een niet gering aantal schoolbesturen is onlangs in zeer zwaar weer terecht gekomen. Daar ligt een veelheid en vaak onontwarbare kluwen van oorzaken aan ten grondslag. Effecten van de lump sum financiering, terugloop van het aantal leerlingen, bezuinigingen op gemeentelijke subsidies, mismanagement en zo meer hebben geleid tot grote financiële problemen. Ontslagen lijken onvermijdelijk om weer uit die financiële problemen te komen. De kosten daarvan zou een schoolbestuur natuurlijk graag op zijn verzekeringsmaatschappij, te weten het Participatiefonds, willen verhalen. Maar helaas, de huidige polisvoorwaarden (de kleine lettertjes van het reglement Participatiefonds) sluiten dat grotendeels uit. Slechts de kosten van ontslagen veroorzaakt door formatiedaling (lees: minder leerlingen) worden momenteel vergoed.

De kosten van de overige

ontslagen komen voor rekening van het schoolbestuur, dat daardoor dus nog dieper in de problemen verzeild raakt, nog meer mensen moet ontslaan en zo in een neerwaartse spiraal terecht komt. Ten koste natuurlijk van de kwaliteit van het onderwijs; in het uiterste – en zeker niet ondenkbare geval – is een faillissement niet uitgesloten.

Zou het fonds louter en alleen een verzekeringsmaatschappij zijn, dan zou de kous daarmee af zijn. Werkgevers en werknemers in het Bestuur van het fonds hebben echter anders beslist. Met ingang van het nieuwe schooljaar komen ook kosten van ontslagen op grond van financiële problemen in principe voor vergoeding in aanmerking. In principe, want het kan natuurlijk niet zo zijn dat schoolbesturen een vrijbrief krijgen om de gevolgen van bijvoorbeeld wanbeleid ongelimiteerd op het collectief af te wentelen. Er zijn dus zeker voorwaarden aan verbonden.

Bij de besluitvorming over deze reglementswijziging hebben elementen van solidariteit een grote rol gespeeld. Het is beter om collectief de negatieve gevolgen van overheidsbeleid (bezuinigingen) op te vangen dan individueel. Eendracht maakt macht en gezamenlijk kun je een vuist maken. Tevens heeft het besef meegewogen dat het ieder schoolbestuur een keer kan overkomen dat men door eigen schuld en toedoen in de problemen komt die zonder de hulp van anderen niet kunnen worden opgelost.

De kunst is het vinden van een evenwicht; eigen verantwoordelijkheid staat voorop, met de collectiviteit die dienst doet als tijdelijk vangnet. Dat het onderwijsveld er blijkbaar in is geslaagd dat evenwicht te vinden én te bewaren wijzen de cijfers wel uit. De werkloosheid in het primair onderwijs ligt momenteel op een historisch laag niveau van circa 1,5%. Absoluut en in vergelijking met vele andere sectoren betekent dat een minimale verspilling van menselijk en financieel kapitaal. Solidariteit vormt blijkbaar een hecht fundament waarop individualisering kan gedijen. ■

Franz van Dijk

